

Exploring Teachers' Perceptions of Active Teaching Methods: Insights from Upper Primary Classrooms

Vahid Pouresfahani^{*,1}

¹ PhD student in Curriculum development, Faculty of Psychology and Educational Sciences, Allameh Tabatabaee University, Tehran, Iran.

ABSTRACT

Keywords:

. Exploring
. Teachers Perception
. Active Teaching Methods
. Classrooms
. Upper Primary School

1 . Corresponding author

 vahid_pouresfahani.atu.ac.ir

Background and Objectives: Active teaching methods have increasingly replaced traditional approaches in modern educational systems and play a crucial role in enhancing students' cognitive and skill-based competencies. Since the successful implementation of these methods largely depends on teachers' perceptions and attitudes, examining their viewpoints can reveal the gap between educational policies and classroom practices. Therefore, this study aimed to explore primary school teachers' perceptions of implementing active teaching methods in second-grade classrooms. **Methods:** This qualitative study employed a descriptive phenomenological approach. Participants included all second-grade teachers in Qom Province during the 2022–2023 academic year. Purposive sampling was used, and semi-structured interviews were conducted with 35 teachers until data saturation was reached. Data were analyzed using thematic content analysis based on Colaizzi's method (1978), and the trustworthiness of findings was confirmed according to Guba and Lincoln's criteria (1985).

Findings: Results indicated that teachers' perceptions of implementing active teaching methods encompassed four main areas: enhancement of students' academic, social, moral, and psychological skills. Furthermore, three overarching themes emerged regarding the meaning of implementing these methods: improvement of students' academic competencies, enhancement of teachers' professional capacities, and development of students' psychological competencies. **Conclusion:** Implementing active teaching methods in second-grade classrooms strengthens students' academic, social, moral, and psychological skills while enhancing teachers' professional and specialized competencies. The final outcome of this study highlights the importance of using active teaching methods in the educational process and emphasizes the need to provide effective support for teachers to successfully implement these methods.

Received: 2025-09-19

Reviewed: 2025-11-23

Accepted: 2026-01-05

Published Online: 2026-01-11

Citation (APA): Pouresfahani, V. (2026). Exploring Teachers' Perceptions of Active Teaching Methods: Insights from Upper Primary Classrooms. *Journals of Research in Teacher Education Curriculum Studies*. 5(2), 194-213.

 <https://doi.org/10.48310/jcdr.2026.20946.1233>

Publisher: Farhangian University

Article type: Research Article

©2025/authors retain the copyright and full publishing rights

دوره ۵، شماره ۲، ۱۴۰۴

پژوهش در مطالعات برنامه درسی تربیت معلم

ISSN (Online): 2980-7948

واکاوی ادراک معلمان از روش‌های فعال تدریس؛ تجربه‌ای از کلاس‌های درس دوره دوم ابتدایی

وحید پوراصفحانی^{۱،*}

۱. دانشجوی دکتری رشته برنامه‌ریزی درسی، دانشکده روانشناسی و علوم تربیتی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران.

چکیده

پیشینه و اهداف: روش‌های فعال تدریس در نظام‌های آموزشی نوین جایگزین رویکردهای سنتی شده و نقش مهمی در ارتقای دانش شناختی و مهارتی دانش‌آموزان دارند. از آنجا که اجرای این روش‌ها؛ وابسته به نگرش و ادراک معلمان است، بررسی رویکرد آنان می‌تواند شکاف میان سیاست‌های آموزشی و واقعیت کلاس درس را آشکار سازد. بر این اساس، هدف پژوهش حاضر، واکاوی ادراک معلمان دوره دوم ابتدایی از اجرای روش‌های فعال تدریس در کلاس‌های درس است. **روش‌ها:** این پژوهش با رویکرد کیفی و به روش پدیدارشناسی توصیفی انجام شد. مشارکت‌کنندگان شامل تمامی معلمان دوره دوم ابتدایی استان قم در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ بودند. میدان پژوهش به صورت هدفمند انتخاب شد و با ۳۵ نفر از معلمان، تا رسیدن به اشباع نظری، مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته صورت پذیرفت. داده‌ها با روش تحلیل محتوای مضمونی بر اساس روش کلایزی (۱۹۷۸) بررسی شد و اعتمادپذیری یافته‌ها با معیارهای گوبا و لینکلن (۱۹۸۵) تأیید شد. **یافته‌ها:** یافته‌های پژوهش نشان داد؛ ادراک معلمان از اجرای روش‌های فعال تدریس شامل چهار مضمون اصلی است؛ تقویت مهارت‌های تحصیلی، اجتماعی، پرورشی و روانشناختی دانش‌آموزان. همچنین، در تحلیل معنای اجرای این روش‌ها، سه مضمون اصلی شناسایی شد: ارتقای توانمندی‌های تحصیلی دانش‌آموزان، ارتقای توانمندی‌های حرفه‌ای معلمان و ارتقای شایستگی‌های روانشناختی دانش‌آموزان. **نتیجه‌گیری:** اجرای روش‌های فعال تدریس در کلاس‌های دوره دوم ابتدایی موجب تقویت مهارت‌های تحصیلی، اجتماعی، پرورشی و روانشناختی دانش‌آموزان و ارتقای توانمندی‌های حرفه‌ای و تخصصی معلمان می‌شود. نتیجه نهایی این پژوهش؛ اهمیت استفاده از روش‌های فعال در فرآیند آموزش، و ضرورت فراهم کردن حمایت‌های مؤثر برای معلمان جهت اجرای موفق این روش‌ها را نشان می‌دهد.

واژه‌های کلیدی:

- واکاوی
- ادراک معلمان
- روش‌های فعال تدریس
- کلاس‌های درس
- دوره‌ی دوم ابتدایی

۱. نویسنده مسئول

vahid_pouresfahani.atu.ac.ir

تاریخ انتشار: ۱۴۰۴-۱۰-۲۰

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۴-۱۰-۱۵

تاریخ بازنگری: ۱۴۰۴-۰۹-۰۲

تاریخ دریافت: ۱۴۰۴-۰۶-۲۸

استناد به این مقاله: پوراصفحانی، وحید. (۱۴۰۴). واکاوی ادراک معلمان از روش‌های فعال تدریس؛ تجربه‌ای از کلاس‌های درس دوره دوم ابتدایی. پژوهش در مطالعات برنامه درسی تربیت معلم، ۵(۲)، ۱۹۴-۲۱۳.

doi <https://doi.org/10.48310/jcdr.2026.20946.1233>

نوع مقاله: پژوهشی

ناشر: دانشگاه فرهنگیان

© ۱۴۰۴ / نویسندگان دارند حق مؤلف مقاله خود بدون محدودیت هستند.

مقدمه

آموزش و پرورش، دانش‌آموزان امروز را برای رسیدن به زندگی مطلوب آماده می‌سازد. به نظر در هر کجای دنیا و در هر نظام آموزشی مقصد اصلی معلمان در کلاس درس، یادگیری مطلوب و به اصطلاح معنادار دانش‌آموزان است و فعالیتی که به این منظور در سراسر نظام‌های آموزشی جهان برای دستیابی به این خواسته انجام می‌گیرد، استفاده معلمان از روش‌های تدریس مختلف است. در همین راستا، یادگیری موفق به عنوان یادگیری مبتنی بر شایستگی^۱ تعریف می‌شود که بر عملکرد واقعی فراگیر و توسعه شخصی تمرکز دارد (Herzog-Punzenberger et al., 2017). به ویژه در سال‌های اخیر و پس از تجربه آموزش در دوران همه‌گیری کرونا، اهمیت حمایت هدفمند از یادگیرندگان برای دستیابی به یادگیری معنادار بیش از گذشته مورد توجه قرار گرفته است (Blended Learning in School Education, 2020). این روند اهمیت تعامل معلم - دانش‌آموز و تسهیل یادگیری فعال را برجسته‌تر کرده است (Lytvynova & Demeshkant, 2022). زیرا یادگیری با وضعیت عاطفی دانش‌آموزان در ارتباط است (Yufiarti, 2017). بنابراین نقش و شایستگی‌های معلم در ارزیابی موقعیت‌های آموزشی، ایجاد محیط یادگیری انگیزشی و نوآورانه، و تحریک فرایند یادگیری فراگیران اهمیت برجسته‌ای می‌یابد (Basso, 2014). در این رویکرد تدریس؛ تعامل معلم با دانش‌آموزان بر اساس فعالیتی هدف‌دار و منظم و از پیش طراحی‌شده، به منظور ایجاد موقعیت برای یادگیری دانش‌آموزان است (Seif, 2014).

مهمترین دوره‌ی تحصیلی در تمام نظام‌های آموزش و پرورش جهان، دوره ابتدایی است، زیرا شکل‌گیری شخصیت و رشد همه‌جانبه فرد در این دوره، بیشتر انجام می‌شود. معلمان دوره ابتدایی باید اصول و مبانی لازم برای پرورش خلاقیت و مشارکت فعال دانش‌آموزان را در کلاس درس مدنظر قرار دهند تا بتوانند تدریسی اثربخش ارائه دهند (Maneshadi et al., 2020). آموزش ابتدایی با فراهم کردن بنیان‌های یادگیری، به حذف بی‌سوادی کمک می‌کند و زمینه لازم برای رقابت کشورها در قرن ۲۱ را فراهم می‌سازد (Das, 2015). این امر نیاز دارد که در برنامه درسی دوره ابتدایی، رابطه بین نیازهای جامعه و ویژگی‌های فراگیران به‌طور جدی مورد توجه قرار گیرد و محتوا به‌گونه‌ای طراحی شود که یادگیرندگان مهارت‌ها، نگرش‌ها و شیوه‌های فهم و حل مسئله را در تعامل با جریان‌های رسمی و غیررسمی بیاموزند (Ji et al., 2015, Mirdrikvand et al., 2025, Wong & Wang, 2025). آموزش معلمان با تمرکز بر استفاده از روش‌های تدریس فعال، موجب می‌شود که معلمان بتوانند همزمان انگیزه و مشارکت دانش‌آموزان را حفظ کرده و مهارت‌های کاری و شایستگی‌های مرتبط با زندگی آینده را در آموزش ابتدایی به‌طور مؤثر تلفیق کنند (Näkk & Timoštšuk, 2024). به همین دلیل معلمان دوره ابتدایی باید علاوه بر انتقال دانش محتوایی، اصول و روش‌هایی را به‌کار گیرند که خلاقیت، کنجکاوی و مشارکت فعال دانش‌آموزان را پرورش دهد (Tan-Abrenica et al., 2024, Hulme & Green, 2013). همچنین، طراحی فضاهای کلاس درس، نقش مهمی در تعامل معلم - دانش‌آموز و ایجاد محیط یادگیری فعال دارد (Fletcher et al., 2023).

در عصر اطلاعات و ارتباطات و در قرن ۲۱ یکی از مهم‌ترین دغدغه‌های نظام‌های آموزشی کنونی، نیاز جامعه امروز در فرایند یاددهی و یادگیری مطلوب به روش‌های تدریس فعال^۲ در کلاس‌های درس است. روش‌های تدریس فعال اصطلاح فنی است؛ برای مجموعه‌ای از شیوه‌های آموزشی که به یادگیری معنادار و عمیق دانش‌آموزان کمک می‌کند (Güzer & Caner, 2014). روش‌های تدریس فعال، همانطور که از نامش پیداست؛ به تعامل دوجانبه معلم و دانش‌آموزان در فرایند یاددهی و یادگیری در کلاس درس اشاره دارد. روش تدریس فعال، به معنای تعامل دوجانبه معلم و دانش‌آموز در فرایند تدریس است؛ در این سبک، معلم نقش تسهیل‌کننده دارد؛ نه صرفاً منبع دانش، و بر ارتقای توانایی یادگیرنده، به‌جای انتقال صرف محتوا، تمرکز می‌کند (Machanova, 2025). از مهم‌ترین ویژگی‌های روش‌های فعال در دوره ابتدایی تنوع، جذابیت، پیوند با تجربه‌های واقعی، توجه به انگیزه یادگیرندگان، و فراهم‌سازی زمینه‌های خلاقیت

¹ Competency-based learning

² Active teaching methods

و یادگیری آسان است (Joyce, 2019). مطالعات اخیر نیز نشان داده‌اند که معلمان دوره ابتدایی، هرچند به مزایای روش‌های تدریس فعال واقف هستند، اما با موانع عملیاتی مانند کمبود منابع، زمان محدود و چالش‌های مدیریتی کلاس درس رو به رو می‌شوند (Merovci & Dimov, 2024).

بررسی پیشینه‌های پژوهشی از منابع علمی خارجی و داخلی در ارتباط با اجرای روش‌های فعال تدریس در مدارس ابتدایی نشان داد، محققان زیادی در حوزه‌ی اهمیت اجرای روش‌های فعال تدریس به پژوهش پرداخته‌اند: در پژوهش‌های (Fredriksen, et al., 2025; Sahito & Sahito, 2025; Melaku et al. 2025; Aji & Khan, 2019; Alhawiti, 2023) در ارتباط با تأثیر روش‌های فعال تدریس بر یادگیری و عملکرد تحصیلی دانش‌آموزان؛ در پژوهش‌های (Machanova, 2025; Merovci & Dimov, 2024; Hemmatinejad & Farahnak, 2024; Lahoutifar, 2024; Navaseri & Shokoohi Maram, 2023) در مدارس ابتدایی؛ در پژوهش‌های (Näkk & Timoštšuk, 2024; Hulme & Green, 2013; Maneshadi et al., 2020; Das, 2015) در ارتباط با دیدگاه معلمان درباره مهارت‌ها و شایستگی‌های دانش‌آموزان و اهمیت پرورش مهارت‌های قرن ۲۱؛ در پژوهش‌های (Fletcher et al., 2023; Lytvynova & Demeshkant, 2022) در ارتباط با تأثیر محیط و طراحی فضاهای یادگیری نوآورانه بر تعامل معلم - دانش‌آموز و تسهیل یادگیری فعال؛ در پژوهش‌های (Zbuzant, 2024; Joyce, 2019; Yufiarti, 2017; Jabinpour, 2023; Beik et al., 2023; Pardal et al., 2022) در ارتباط با روش‌های مشارکتی و فعال در کلاس درس برای افزایش مشارکت و خودمختاری دانش‌آموزان؛ و در پژوهش‌های (Näkk & Timoštšuk, 2024; Merovci & Dimov, 2024; Hulme & Green, 2013) به توسعه حرفه‌ای معلمان و اجرای مؤثر روش‌های فعال تدریس پرداخته شده است. با این حال، اغلب این پژوهش‌ها به معرفی انواع روش‌های فعال تدریس، اهمیت آن‌ها، چالش‌های اجرایی و یا ارائه راهکارها پرداخته‌اند و کمتر مطالعه‌ای به‌طور مستقیم به «ادراک معلمان» نسبت به اجرای این روش‌ها در کلاس‌های درس دوره دوم ابتدایی پرداخته است. با مرور پیشینه پژوهش‌های داخلی و خارجی، پژوهشی وجود نداشت که به بررسی نظرات معلمان با روش پدیدارشناسی از اجرای روش‌های فعال تدریس در کلاس‌های درس دوره دوم ابتدایی، بپردازد و بیشتر محققان به معرفی، اهمیت، چالش‌های اجرایی و راهکارهای اجرای روش‌های فعال تدریس، به‌طور مجزا و اغلب در قالب پژوهش‌های مروری و موردی پرداخته‌اند. لذا پژوهش حاضر قصد دارد؛ تا به ادراک معلمان از اجرای روش‌های فعال تدریس در کلاس‌های درس دوره دوم ابتدایی بپردازد.

حال سوالاتی که در این پژوهش مطرح می‌شود، این است که:

- ۱- ادراک معلمان از اجرای روش‌های فعال تدریس در کلاس‌های درس دوره دوم ابتدایی چیست؟
- ۲- معلمان اجرای روش‌های فعال تدریس در کلاس‌های درس دوره دوم ابتدایی را چگونه معنا می‌کنند؟

روش

پژوهش حاضر از نظر رویکرد، کیفی^۱ و از نظر روش، پدیدارشناسی توصیفی^۲ است که هدف آن بررسی عمیق تجارب و برداشت‌های معلمان از اجرای روش‌های فعال تدریس در کلاس‌های دوره دوم ابتدایی بود. میدان پژوهشی^۳ این مطالعه، کلیه‌ی معلمان مدارس ابتدایی استان قم در سال تحصیلی ۱۴۰۳-۱۴۰۲ بودند. در این پژوهش، نمونه‌گیری هدفمند^۴ به کار گرفته شد تا اطمینان حاصل شود، شرکت‌کنندگان دارای ویژگی‌های مرتبط با هدف پژوهش هستند. معلمان بر

¹ Teachers' perception

² Qualitative

³ Descriptive phenomenology

⁴ Research field

⁵ Purposeful sampling

اساس ملاک‌های مشخص انتخاب شدند؛ مبتنی بر ملاک اول، تنها معلمان در پژوهش شرکت کردند که تمایل کامل برای مشارکت داشتند تا داده‌های جمع‌آوری شده معتبر و مبتنی بر تجربه واقعی باشد. مبتنی بر ملاک دوم، شرکت‌کنندگان باید حداقل پنج سال سابقه تدریس در کلاس‌های دوره دوم ابتدایی می‌داشتند تا بتوان برداشت‌های آنان از اجرای روش‌های فعال تدریس را مبتنی بر تجربه عملی و شرایط واقعی کلاس تحلیل کرد. مبتنی بر ملاک سوم، معلمان می‌بایست؛ در حال حاضر در کلاس‌های درس دوره دوم ابتدایی مشغول به کار باشند، تا داده‌ها با وضعیت واقعی تدریس همسو باشد. مبتنی بر ملاک چهارم، شرط داشتن حداقل مدرک کارشناسی تضمین می‌کند که معلمان دانش پایه‌ای آموزشی و توانایی تحلیل روش‌های تدریس فعال را دارند و می‌توانند تجارب خود را به شکل دقیق و مستند بیان کنند. مبتنی بر ملاک پنجم، شرکت‌کنندگان باید تجربه یا تمایل به استفاده از روش‌های فعال تدریس داشته باشند تا داده‌های حاصل، منعکس‌کننده ادراک واقعی معلمان درباره اجرای این روش‌ها در کلاس‌های درس دوره دوم ابتدایی باشد.

در نهایت به منظور پاسخ به سوالات پژوهش، با ۳۵ نفر از معلمان کلاس‌های درس دوره‌ی دوم ابتدایی استان قم مبتنی بر روش اشباع نظری داده‌ها؛ مصاحبه به عمل آمد. سوالات اصلی مصاحبه، چندین بار مورد بررسی قرار گرفت و همچنین برای هدایت نظام‌یافته‌ی مصاحبه‌ها، پروتکل مصاحبه تنظیم شد. به این صورت که پس از ایجاد حس اطمینان و آشنایی بیشتر با معلمان؛ ابتدا چندسوالی که در نظر گرفته شده بود، از آنها پرسیده شد و در ادامه صحبت با آنان، سوالات بعدی شکل گرفت؛ به طوریکه ساختار کلی مصاحبه برای همه معلمان یکسان بود، اما آنان اختیار داشتند تا پاسخ خود را هرطور که دوست دارند، بیان کنند. در فرایند مصاحبه در مواقع لزوم؛ سوال‌های دیگری به غیر از سوالات اولیه طرح شده از معلمان پرسیده شد و مدت زمان مصاحبه از ۴۵ تا ۵۰ دقیقه در نوسان بود. تمامی پاسخ‌های مشارکت-کنندگان درحین مصاحبه ضبط و نیز در فرصتی مناسب بر روی کاغذ نوشته شد. اطلاعات نوشتاری به‌دست‌آمده از مصاحبه‌ها، از روش تحلیل محتوای مضمونی مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت و کدگذاری اطلاعات حاصل از تجزیه و تحلیل، با روش پدیدارشناسی توصیفی (Colaizzi 1978) صورت گرفت. در مرحله نخست، پس از انجام مصاحبه‌های نیمه‌ساختاریافته با شرکت‌کنندگان، تمامی پاسخ‌ها به‌صورت کامل پیاده‌سازی و بر روی کاغذ نوشته شد. در مرحله دوم، محقق با بازخوانی مکرر متون مصاحبه‌ها، جملات و عبارات کلیدی مرتبط با پدیده‌ی مورد مطالعه را شناسایی کرد. در مرحله سوم، از دل این عبارات، مفهوم کلی پاسخ‌ها استخراج شد تا معنا و تجربه‌ی زیسته‌ی مشارکت‌کنندگان بهتر درک شود. در گام چهارم، محقق مضامین اولیه و زیرمضامین مشابه را در قالب طبقات مشخص مفهومی سازمان‌دهی کرد. در مرحله پنجم، هر مضمون و زیرمضمون در یک طبقه‌ی خاص نوشته و توصیف شد تا ساختار کلی معنا آشکار شود. در مرحله ششم، برای هر یک از مضامین و زیرمضامین، توصیف مفصل و جامعی از محتوای آن‌ها ارائه شد. در نهایت در مرحله هفتم، یافته‌های حاصل از تحلیل مضامین در قالب جمع‌بندی نهایی و اعتباربخشی نتایج مورد بررسی قرار گرفت و از طریق کنترل اعضا تضمین شد. مراحل تجزیه و تحلیل داده‌ها از طریق راهبرد هفت مرحله‌ای Colaizzi، در نمودار ۱ مشخص است.

¹ Theoretical saturation of data

² Member Checking

مصاحبه با شرکت کنندگان
نوشتن پاسخ‌های مصاحبه‌شوندگان روی کاغذ
دریافت مفهوم کلی پاسخ‌ها
مشخص شدن جملات و عبارات کلیدی
نوشتن مضمون و زیر مضمون در یک طبقه مشخص
توصیف مفصلی هر یک از مضمون‌ها و زیر مضمون‌ها
کدگذاری پاسخ‌ها بر مبنای پاسخ‌هایی با مضمون مشترک

نمودار ۱. راهبرد هفت مرحله‌ای (Colaizzi 1978)

اطلاعات معلمان شرکت‌کننده در این مطالعه، در جدول شماره ۱ مشخص شده است.

جدول ۱. مشخصات معلمان

شماره	تحصیلات	سن	سابقه	ناحیه‌ی محل خدمت در استان قم
۱	کارشناسی ارشد	۴۵	۲۶	سه
۲	کارشناسی	۵۴	۲۹	دو
۳	کارشناسی ارشد	۳۷	۹	یک
۴	کارشناسی ارشد	۳۲	۱۱	دو
۵	کارشناسی ارشد	۲۹	۱۰	دو
۶	کارشناسی ارشد	۳۶	۸	چهار
۷	کارشناسی	۴۳	۲۱	یک
۸	کارشناسی	۳۹	۲۰	سه
۹	کارشناسی	۳۵	۱۷	سه
۱۰	کارشناسی ارشد	۳۴	۱۰	چهار
۱۱	کارشناسی ارشد	۳۶	۱۲	دو
۱۲	کارشناسی	۴۹	۳۰	یک
۱۳	کارشناسی	۴۷	۲۵	سه
۱۴	کارشناسی	۲۹	۱۱	سه
۱۵	کارشناسی	۴۷	۲۶	یک
۱۶	کارشناسی	۳۳	۱۱	یک
۱۷	کارشناسی ارشد	۳۶	۱۵	یک

۱۸	کارشناسی	۴۹	۲۷	دو
۱۹	کارشناسی	۳۶	۱۳	چهار
۲۰	کارشناسی ارشد	۳۰	۱۰	دو
۲۱	کارشناسی ارشد	۳۶	۱۲	یک
۲۲	دکتر	۳۲	۱۳	چهار
۲۳	کارشناسی	۳۹	۱۹	سه
۲۴	کارشناسی ارشد	۳۱	۶	سه
۲۵	کارشناسی ارشد	۳۴	۱۲	چهار
۲۶	کارشناسی	۳۰	۱۰	چهار
۲۷	کارشناسی	۳۷	۱۵	یک
۲۸	کارشناسی ارشد	۳۵	۱۲	چهار
۲۹	کارشناسی ارشد	۳۹	۱۸	دو
۳۰	کارشناسی ارشد	۳۲	۱۱	دو
۳۱	کارشناسی	۳۵	۱۴	چهار
۳۲	کارشناسی	۳۰	۱۱	یک
۳۳	کارشناسی	۲۹	۱۰	چهار
۳۴	کارشناسی ارشد	۳۵	۱۲	سه
۳۵	کارشناسی ارشد	۳۷	۱۴	دو

منظور از اعتمادپذیری اطلاعات در پژوهش‌های کیفی، میزان اطمینانی است که می‌توان بر اساس آن به یافته‌های پژوهش اتکا نمود و نتایج حاصل را معتبر دانست (Mohammadpour, 2010). در پژوهش حاضر، اعتمادپذیری داده‌ها بر اساس معیارهای (Lincoln & Guba, 1985) شامل؛ باورپذیری^۱، اطمینان‌پذیری^۲، تأییدپذیری^۳ و انتقال‌پذیری^۴ مورد بررسی قرار گرفت. به منظور افزایش باورپذیری، مصاحبه‌ها به صورت چندمرحله‌ای انجام شد و محقق با صرف زمان کافی و برقراری ارتباط مؤثر با شرکت‌کنندگان، زمینه‌ی اعتماد و بیان واقعی تجارب را فراهم نمود. در جهت اطمینان‌پذیری داده‌ها، از تکنیک کنترل اعضا استفاده شد؛ بدین معنا که خلاصه‌ی داده‌های استخراج‌شده و مضامین اولیه برای تعدادی از شرکت‌کنندگان ارسال شد تا درستی و دقت بازتاب تجارب آنان تأیید شود. به منظور تأییدپذیری، تمامی پاسخ‌های معلمان در فرآیند مصاحبه با دقت یادداشت و بازبینی شد و سپس در مرحله‌ی تحلیل داده‌ها، موارد نامرتبط یا فاقد ارتباط مستقیم با سؤال‌های پژوهش حذف شد تا تحلیل‌ها صرفاً مبتنی بر داده‌های واقعی و مستند باشد. در نهایت، برای انتقال‌پذیری نتایج، توصیف غنی از ویژگی‌های زمینه‌ای شرکت‌کنندگان، شرایط اجرای مصاحبه و نمونه‌های گفتاری مرتبط ارائه شد؛ تا امکان قضاوت درباره‌ی قابلیت تعمیم نتایج به موقعیت‌های مشابه فراهم شود.

¹ Credibility

² Dependability

³ Confirmability

⁴ Transferability

یافته‌ها

پژوهش حاضر، به ادراک معلمان از اجرای روش‌های فعال تدریس در کلاس‌های درس دوره‌ی دوم ابتدایی پرداخته است. پس از انجام مصاحبه با معلمان کلاس‌های درس دوره‌ی دوم ابتدایی در پاسخ به سوالات پژوهش، مضامین و زیرمضامینی به دست آمد که در ادامه به تفصیل، شرح داده می‌شود.

سوال اول پژوهش: ادراک معلمان از اجرای روش‌های فعال تدریس در کلاس‌های درس دوره‌ی دوم ابتدایی چیست؟

پس از جمع‌آوری اطلاعات حاصل از مصاحبه با معلمان دوره‌ی دوم ابتدایی نواحی مختلف استان قم، در پاسخ به سوال اول پژوهش؛ ۴ مضمون اصلی و ۱۳ زیرمضمون به دست آمد که در جدول ۲ مشخص شده است.

جدول ۲. ادراک معلمان از اجرای روش‌های فعال تدریس در کلاس‌های درس دوره‌ی دوم ابتدایی	
مضمون‌ها	زیرمضمون‌ها
تقویت مهارت‌های تحصیلی	پیشرفت درسی دانش‌آموزان تقویت مهارت تفکر خلاق در دانش‌آموزان
تقویت مهارت‌های اجتماعی	ارتقای روابط اجتماعی بین دانش‌آموزان تقویت مهارت‌های زندگی در دانش‌آموزان تقویت مهارت‌های کارگروهی بین دانش‌آموزان
تقویت مهارت‌های پرورشی	نقش معلم به عنوان کمک‌کننده شناخت استعدادهای دانش‌آموزان
تقویت مهارت‌های روانشناختی	افزایش انگیزه به یادگیری در دانش‌آموزان تقویت روحیه کنجکاوی در دانش‌آموزان ایجاد محیطی شاداب در کلاس درس پرهیز از روحیه انزواطلبی در دانش‌آموزان افزایش علاقه دانش‌آموزان به درس افزایش علاقه دانش‌آموزان به معلم

تقویت مهارت‌های تحصیلی

اجرای روش‌های فعال تدریس توسط معلمان در دوره ابتدایی؛ به علت جذاب بودن و نیز تعاملی بودن آن دانش‌آموزان را به طور ناخواسته، درگیر توجه به نحوه‌ی اجرای روش‌های فعال تدریس کرده و از این طریق به افزایش تمرکز و دقت دانش‌آموزان به محتوای مطالب درسی و در نتیجه تقویت مهارت‌های تحصیلی کمک می‌کند.

پیشرفت درسی دانش‌آموزان

توجه معلمان دوره‌ی ابتدایی به استفاده از روش‌های فعال تدریس در کلاس‌های درس، موجب افزایش فراگیری دانش‌آموزان می‌شود و این امر به طور مستقیم بر پیشرفت تحصیلی آن‌ها موثر است.

"در درسی مانند علوم تجربی، روش پرسش و پاسخ سبب درگیر شدن مستقیم دانش‌آموزان با موضوع شده و یادگیری عمیق را ممکن می‌کند. وقتی دانش‌آموزان مستقیماً درگیر پرسش‌ها و پاسخ‌های کلاسی می‌شوند، توجه بیشتری به موضوع درس پیدا می‌کنند و در یادگیری نقش فعالی دارند. این درگیری ذهنی باعث می‌شود محتوای درس را بهتر به خاطر بسپارند و آن را عمیق‌تر درک کنند. درس علوم تجربی یکی از ساده‌ترین و در عین حال کم‌هزینه‌ترین روش‌های فعال تدریس، روش پرسش و پاسخ است. مثلاً در درس رنگین کمان، من بدون اینکه مطالب درسی را آموزش دهم، چند تا سوال می‌کنم: خوب چه کسانی تا حالا رنگین کمان

را دیده‌اند؟ چه وقت رنگین‌کمان درست می‌شود؟ چه جوری رنگین‌کمان درست می‌شود؟ وقتی پس از پایان درس از بچه‌ها آزمون این فصل را می‌گیرم، می‌بینم نتایج عالی است. چون بچه‌ها عملاً درگیر درس بوده‌اند و آن یادگیری عمیق شکل گرفته است" (معلم شماره ۵). "یکی از درس‌های دشوار برای دانش‌آموزان پایه چهارم ابتدایی در کتاب مطالعات اجتماعی، درس هفتم است که جغرافی‌دان‌ها چگونه محیط‌های زندگی را مطالعه می‌کنند؟ من همین سوال را به روش بحث‌گروهی تبدیل می‌کنم تا بچه‌ها در گروه‌های ۵ یا ۶ نفره با هم به بحث درباره‌ی این سوال بپردازند. این کار به تقویت مهارت‌های کلامی و توانایی ارتباط مؤثر آن‌ها کمک می‌کند که در درک بهتر موضوعات درسی نیز نقش مهمی دارد" (معلم شماره ۱۲).

تقویت مهارت تفکر خلاق در دانش‌آموزان

دانش‌آموزان دوره ابتدایی سرشار از ایده‌های بدیع و خلاق هستند. تقویت تفکر خلاق و قوه‌ی خلاقیت دانش‌آموزان با استفاده از روش‌های تدریس سنتی و مستقیم، قابل دسترسی نیست و استفاده معلمان دوره‌ی ابتدایی از روش‌های فعال تدریس به اقتضای موضوع درسی حائز اهمیت است.

"من امسال بیست و هفتمین سال تدریسم در دوره‌ی ابتدایی است. بچه‌های جامعه امروز به خصوص در دوره‌ی ابتدایی خیلی خلاقند و ایده‌های زیادی دارند که روش‌های فعال و جدید تدریس؛ مثل بدیعه‌پردازی و اکتشافی خیلی در تقویت خلاقیت بچه‌ها به ویژه در درس علوم، مؤثر است" (معلم شماره ۱). "امروزه بچه‌های دوره‌ی ابتدایی عاشق ساخت وسایل جدید هستند. روش تدریس آزمایشگاهی، در صورتی که امکاناتش در مدرسه فراهم باشد و خطری برای بچه‌ها نداشته باشد، خیلی در افزایش خلاقیت دانش‌آموزان اثر دارد" (معلم شماره ۱۰).

تقویت مهارت‌های اجتماعی

یکی از مهم‌ترین رسالت‌های روش‌های تدریس مطلوب، افزایش میزان تعامل و ارتباطات دانش‌آموزان در فرایند درسی است. به طوری که از جمله اثرات مستقیم اجرای روش‌های فعال تدریس، به خصوص در کلاس‌های درس دوره‌ی ابتدایی؛ تقویت مهارت‌های اجتماعی دانش‌آموزان است.

ارتقای روابط اجتماعی بین دانش‌آموزان

ایجاد فضای مناسب معلمان برای انجام روش‌های فعال تدریس از قبیل ایفای نقش بحث‌گروهی، یادگیری مشارکتی و اکتشافی به افزایش روابط اجتماعی بین دانش‌آموزان در مقایسه با اجرای روش‌های سنتی تدریس کمک می‌کند. "در کتاب فارسی در پایه پنجم درس چنار و کدوبن، همیشه این داستان را به صورت ایفای نقش دانش‌آموزان از شخصیت‌های کدو و چنار اجرا می‌کنم. حتی بچه‌های خجالتی در اجرای روش ایفای نقش، همراهی می‌کنند که امر مثبتی است" (معلم شماره ۲۲). "در درس علوم، همیشه قسمت فعالیت‌ها را سعی می‌کنم با استفاده از روش بحث‌گروهی خود دانش‌آموزان پیش ببرم. هم بچه‌ها از نظر فهم مفاهیم علمی پیشرفت می‌کنند و هم از نظر روابط اجتماعی" (معلم شماره ۲۵).

تقویت مهارت‌های زندگی در دانش‌آموزان

یکی از بزرگترین چالش‌های آموزش‌های مدرسه‌ای امروزه؛ بحث میزان اثرگذاری این آموزه‌ها در ارتقای مهارت‌های زندگی دانش‌آموزان است. یکی از مهم‌ترین دلایل و فواید اجرای روش‌های فعال تدریس با همراهی معلمان در کلاس‌های درس دوره‌ی ابتدایی، موضوع توجه به زندگی اجتماعی و تقویت مهارت‌های زندگی دانش‌آموزان است.

"وقتی به دانش‌آموزان کلاس چهارم ابتدایی جمع و تفریق اعداد چهاررقمی و بیشتر را یاد می‌دهم؛ سعی می‌کنم این بحث درسی را با موضوع خرید و فروش کالا برای دانش‌آموزان شبیه‌سازی کنم تا از این طریق بچه‌ها فقط یکسری عملیات ریاضی کاغذی را یاد نگیرند، بلکه کاربردش را هم بدانند" (معلم شماره ۱۵). "در درس دوستی در مطالعات اجتماعی پایه پنجم ابتدایی، تعدادی سوال از قبل آماده شده، از بچه‌ها می‌پرسم؛ مثلاً: شما به چه کسی دوست می‌گویید؟ دوست بودن مهم است یا دوست خوب پیدا

کردن؟ دوست خوب چه ویژگی‌هایی دارد؟ استفاده از روش پرسش و پاسخ به خصوص در کتاب مطالعات اجتماعی، خیلی در تشویق دانش‌آموزان به فکر کردن و آشنایی با زندگی اجتماعی مؤثر است" (معلم شماره ۲۹).

تقویت مهارت‌های کارگروهی بین دانش‌آموزان

استفاده از روش‌های فعال تدریس، طبیعتاً نسبت به اجرای روش‌های سنتی تدریس در افزایش کارگروهی و یادگیری مشارکتی دانش‌آموزان موثرتر است. مدرسه و کلاس درس بخشی از زندگی اجتماعی است. دانش‌آموزان شایسته است، از طریق فرایند یاددهی و یادگیری به طرق مختلف زندگی جمعی و کارگروهی را فرا گیرند.

"در زنگ ریاضی سعی می‌کنم؛ بچه‌های قوی، ضعیف و متوسط از نظر درسی را در یک گروه ۶ نفره تقسیم‌بندی کنم تا با هم مشکلات درسی‌شان در زمینه ریاضی را حل و فصل کنند. من هم بر کارشان نظارت دارم و هر جا سوالی داشتند؛ بهشان کمک می‌کنم. اینجوری به بچه‌ها یاد می‌دهم، چقدر کار گروهی ارزشمند است" (معلم شماره ۱۱). "در درس کار و فناوری در پایه ششم ابتدایی، بخش بسازیم و به کار ببندیم را در صورتی که شرایطش را در کلاس از نظر امکانات و برنامه‌ریزی‌های قبلی با دانش‌آموزان داشته باشیم؛ بچه‌ها با کمک هم وسایلی مثل پنکه دستی یا ماشین لباس‌شویی دستی می‌سازند؛ هم از کارشان لذت می‌برند و هم کار تیمی را یاد می‌گیرند" (معلم شماره ۱۷).

تقویت مهارت‌های پرورشی

هدف از تدریس معلمان در کلاس‌های درس دوره‌ی ابتدایی، صرفاً تقویت بنیه‌ی علمی و اطلاعاتی دانش‌آموزان نیست؛ بلکه توجه به فعالیت‌های پرورشی و توسعه‌ی استعدادهای نهفته‌ی وجودی دانش‌آموزان در گذر تدریس، از دیگر ویژگی‌های برجسته تدریس اثربخش است. استفاده از روش‌های فعال و نوین تدریس، عاملی برای شناخت و تقویت مهارت‌های پرورشی است.

نقش معلم به عنوان کمک‌کننده

در فلسفه روش‌های تدریس فعال، معلمان انتقال‌دهنده و عرضه‌کننده‌ی مطالب درسی به ذهن دانش‌آموزان نیستند. معلمان نقش تسهیل‌کننده و یاری‌کننده‌ی فرایند یاددهی-یادگیری عمیق دانش‌آموزان را، از طریق برنامه‌ریزی مناسب روش‌های فعال تدریس در کلاس درس برعهده دارند.

"در درس علوم کلاس ششم، با توجه به تجربه‌ای که از کار در این پایه و سایر پایه‌های دوره‌ی ابتدایی به دست آوردم؛ دانش-آموزان از روش بحث گروهی بیشتر سوالات کتاب درسی در قالب فعالیت‌ها را پاسخ می‌دهند و من هم بر بحث‌های آنها نظارت می‌کنم و نقش راهنماکننده بیشتر دارم" (معلم شماره ۸). "در کتاب هدیه‌های آسمان در دوره‌ی ابتدایی؛ به خصوص درس-هایی که روایت‌شان به شیوه‌ی داستانی است را از روش ایفای نقش برای اجرای نمایش گروهی دیالوگ‌های متن کتاب درسی، استفاده می‌کنیم. در این روش تدریس، دانش‌آموزان بازیگران اصلی نقش‌اند و معلمان نقش کمکی را دارند" (معلم شماره ۱۳).

شناخت استعدادهای دانش‌آموزان

هدف از اجرای روش‌های فعال تدریس در کلاس‌های درس به خصوص در دوره‌ی ابتدایی؛ تقویت مهارت‌های علمی و دانشی شاگردان نیست. از رهگذر روش‌های فعال تدریس، دانش‌آموزان به علت فعال‌بودن در فرایند یاددهی-یادگیری، با استعدادهایشان آشنا می‌شوند.

"اکثر درس‌های کتاب فارسی و هدیه‌های آسمان، به شیوه‌ی ایفای نقش توسط دانش‌آموزان تدریس می‌شود. الآن تقریباً تمامی بچه‌ها یکبار به عنوان ایفاکننده‌ی نقش حاضر بوده‌اند و ۲ یا ۳ نفر از بچه‌ها از نظر سایر دانش‌آموزان و خودم استعداد بازیگری خوبی دارند" (معلم شماره ۲۶). "در روش تدریس بحث‌گروهی، اصل بر این است که سوالی توسط معلم درباره‌ی کتاب درسی مطرح می‌شود و دانش‌آموزان در گروه‌های ۵ یا ۶ نفره به منظور پاسخ به سوال‌های مطرح شده، با هم بحث می‌کنند. در پایان یک نفر، نتیجه‌ی بحث گروهی را جلوی سایر دانش‌آموزان می‌خواند. در کلاس من، یک نفر هست که خیلی با فن بیان عالی و در عین حال

مسلط، گزارش بحث سایر دوستانش در گروه را می‌خواند که به نظرم در آینده مجری یا مفسر خوبی خواهد شد" (معلم شماره‌ی ۳۱).

تقویت مهارت‌های روانشناختی

دانش‌آموزان دوره‌ی ابتدایی، ویژگی‌های روحی و روانی منحصر به فردی دارند که توجه به این ویژگی‌ها توسط معلمان دوره‌ی ابتدایی در کسب فرایند تدریس، ضروری است. اجرای روش‌های فعال تدریس توسط معلمان دوره‌ی ابتدایی به طور مستقیم؛ در افزایش رغبت و انگیزه دانش‌آموزان به کتاب‌های درسی و معلمان خود اثرگذار است.

افزایش انگیزه به یادگیری در دانش‌آموزان

یکی از مولفه‌های موثر در شناخت کارآمدی روش‌های تدریس، توجه به میزان علاقه‌مندی دانش‌آموزان به فراگیری مطالب درسی از رهگذر این آموزش‌هاست. روش‌های فعال تدریس از نظر بسیاری از معلمان دوره‌ی ابتدایی؛ عاملی موثر در تقویت انگیزه دانش‌آموزان به یادگیری است.

"استفاده از روش‌های تدریس بحث گروهی و یا پرسش و پاسخ در کتاب علوم، خیلی در افزایش علاقه‌مندی دانش‌آموزان به موضوعات درسی موثر است. نتایج ارزشیابی دانش‌آموزان از درس‌هایی که با روش‌های تدریس فعال آموزش داده شده، خیلی قاطع این موضوع را ثابت می‌کند" (معلم شماره‌ی ۲۰). "بچه‌ها در دوره ابتدایی، از روش‌های تدریسی مثل سخنرانی خسته می‌شوند. شاید در دوره‌های بعدی این روش خیلی هم خوب جواب دهد؛ ولی روش‌های تدریس فعال مثل؛ یادگیری مشارکتی و پرسش و پاسخ به نظرم خیلی برای بچه‌ها جذاب است و بچه‌ها بیشتر علاقه به درس خواندن پیدا می‌کنند" (معلم شماره‌ی ۲۸).

تقویت روحیه‌ی کنجکاوی در دانش‌آموزان

دانش‌آموزان دوره ابتدایی جستجوکننده و کنجکاو هستند. آن‌ها تمایل دارند، درباره‌ی بسیاری از اتفاقات اطراف خود، مطلع باشند و دائماً پرسش می‌کنند. لذا معلمان شایسته است؛ از روش‌های تدریسی استفاده کنند که به تقویت کنجکاوی دانش‌آموزان کمک می‌کند. به طوری که روش‌های فعال تدریس، عامل مهمی برای دستیابی به این هدف است. "استفاده‌ی معلمان از روش‌های فعال تدریس مانند روش‌های اکتشافی، کاوشگری و آزمایشگاهی، از مؤثرترین شیوه‌ها برای تقویت مهارت کنجکاوی دانش‌آموزان دوره‌ی ابتدایی به ویژه در درس علوم است" (معلم شماره‌ی ۴). "یکی از معلمان پایه‌ی ششم بیان کرد که با وجود بزرگ‌تر بودن دانش‌آموزان این پایه، پرسش‌های زیادی مطرح می‌کنند و لازم است معلم روشی را به کار گیرد که آنان را در مسیر دستیابی به پاسخ‌های درست هدایت کند. این معلم توضیح داد که در درس‌های «هدیه‌های آسمان» و «علوم»، برای پاسخ به روحیه‌ی کنجکاوی دانش‌آموزان، از روش‌های پرسش و پاسخ، بحث گروهی و یادگیری مشارکتی استفاده می‌کند؛ رویکردی که به گفته‌ی او موجب افزایش مهارت کنجکاوی در دانش‌آموزان شده است" (معلم شماره‌ی ۲۳).

ایجاد محیطی شاداب در کلاس درس

این یک قانون نانوشته است که دانش‌آموزان در فضاهایی علاقه‌مند به یادگیری هستند که معلمان توانسته باشند؛ محیطی شاداب و با نشاط را برای آنان فراهم کنند. معلمان دوره‌ی ابتدایی اعتقاد دارند که روش‌های تدریس فعال، نشاطبخش محیط کلاس است.

"قبلاً معلمانی از نظر سیاست‌های آموزشی خوب بودند که خوب می‌توانستند، کلاس را در سکوت مطلق نگه دارند؛ حتی در دوره‌ی ابتدایی روش پرسش و پاسخ سقراطی و یا ایفای نقش برای بچه‌های دوره‌ی ابتدایی خیلی جذاب است و فضای کلاس را فعال نگه می‌دارد" (معلم شماره‌ی ۷). "در کلاس، بچه‌ها حق اظهارنظر محترمانه را دارند و می‌توانند سوال بپرسند. اما من جواب خیلی از این سوال‌ها را به خودشان برمی‌گردانم، تا با هم بحث کند و در قالب بحث گروهی نتیجه‌ی نظراتشان را برای بقیه دوستانشان توضیح دهند، کلاس درسی با استفاده از ابتکارات معلمان است که برای بچه‌ها خسته‌کننده نیست و جذاب است" (معلم شماره‌ی ۹).

پرهیز از روحیه‌ی انزواطلبی در دانش‌آموزان

گوشه‌گیری و انزواطلبی دانش‌آموزان در دوره‌ی ابتدایی، می‌تواند نتیجه‌ی روش‌های تدریس خشک و سنتی معلمان باشد. معلمانی که در فلسفه فکری‌شان؛ رسالتشان تنها انتقال مطالب درسی به ذهن دانش‌آموزان است در افزایش روحیه‌ی جمود فکری و پذیرا بار آوردن صرف دانش‌آموزان کلاس، دخیلند. روش‌های فعال تدریس، راه‌حلی برای پرهیز از روحیه‌ی انزواطلبی دانش‌آموزان است.

"در کتاب درسی فارسی کلاس چهارم؛ به خصوص از بچه‌های گوشه‌گیر و خجالتی می‌خواهم؛ حتما در روش ایفای نقش بعضی از درس‌ها که امکانش وجود دارد شریک باشند؛ این طوری خیلی از این بچه‌ها با طراوت‌تر می‌شوند و از انزوا در می‌آیند" (معلم شماره‌ی ۱۶). "در درس علوم فرصت خوبی است تا از روش‌های یادگیری مشارکتی یا بحث‌گروهی استفاده شود. به علاوه، دانش‌آموزان کم حرف و به اصطلاح خجالتی هم در قالب یک گروه به اظهارنظر می‌پردازند و من توجه ویژه‌ای به این نوع دانش‌آموزان دارم و دائما برای افزایش انگیزه‌شان آنها را تشویق می‌کنم" (معلم شماره‌ی ۲۴).

افزایش علاقه دانش‌آموزان به درس

یکی از دغدغه‌های بسیاری از معلمان و والدین به عدم علاقه دانش‌آموزان به مطالعه‌ی کتاب‌های درسی، مربوط می‌شود. استفاده به موقع معلمان از روش‌های فعال تدریس؛ عاملی تشویقی برای هماهنگی حداکثری تمرکز و توجه دانش‌آموزان حتی بی‌علاقه، به درس و محتوای درسی است.

"در درس ریاضی که خیلی از بچه‌ها از آن فراری هستند؛ چه قدر خوبه معلمان از تجربه موفق‌شان استفاده کنند و کمی شیوه‌های تدریس‌شان را مدرن‌تر و جدیدتر کنند. مثلا روش تدریس شبیه‌سازی خیلی در افزایش علاقه دانش‌آموزان به موضوعات ریاضی مثل جمع و تفریق و ضرب اعداد چندرقمی و یا محاسبه‌ی مساحت و محیط مثلث، مربع و یا مستطیل موثر است. در کلاس بعضی وقتا از بچه‌ها می‌خواهم؛ مثلا بنا شوند و بگویند: مساحت کلاسمان چقدر است؟ یا کاسب شوند و قیمت اجناس خیالی را سریع حساب کنند" (معلم شماره‌ی ۳۰). "برای خیلی از بچه‌ها درس مطالعات اجتماعی جذاب نیست. ولی برنامه‌ریزی معلمان برای استفاده از روش‌های تدریس، مثل بحث‌گروهی یا پرسش و پاسخ، خیلی در ایجاد علاقه و انگیزه‌ی بچه‌ها به مطالعه درس و مهم‌تر از آن فهم موضوع درسی موثر است" (معلم شماره‌ی ۳۳).

افزایش علاقه دانش‌آموزان به معلم

دانش‌آموزان دوره‌ی ابتدایی بدون شک، با معلمان خود زندگی می‌کنند. معلمان توانمند به روش‌های تدریس فعال، قطعا در افزایش میزان علاقه دانش‌آموزان به خودشان؛ به واسطه‌ی ماهیت جذابیت این آموزش‌ها و افزایش یادگیری و علاقه دانش‌آموزان به مطالب درسی، موثر هستند.

"دانش‌آموزی در کلاس داشتم که اصلا نمی‌توانست با من حرف بزند. استفاده از روش تدریس ایفای نقش، راه مناسبی است؛ برای اجتماعی کردن اینگونه بچه‌ها. چندبار که خودش بازیگر نقش‌های مختلف در درس‌های هدیه آسمان و فارسی شد؛ الان با من و دوستانش قشنگ حرف می‌زند" (معلم شماره‌ی ۳۲). "کتاب علوم از جمله دروسی است که اگر به صورت سنتی تدریس شود، واقعا برای بچه‌ها کسل‌کننده است و یادگیری بچه‌ها را کاهش می‌دهد. استفاده از روش پرسش و پاسخ یا یادگیری مشارکتی یا بحث گروهی، برای افزایش علاقه دانش‌آموزان به یادگیری مطالب درسی، مفید است. خیلی از اولیا می‌گویند: بچه‌های ما می‌گن، معلم امسالمان را چون علوم را خیلی قشنگ درس می‌دهد، بیشتر از معلم‌های سال‌های پیش دوست داریم. با اینکه خود بچه‌ها عملا درگیر فرایند یاددهی-یادگیری هستند" (معلم شماره‌ی ۳۴).

سوال دوم پژوهش: معلمان اجرای روش‌های فعال تدریس در کلاس‌های درس دوره دوم ابتدایی را چگونه معنا می‌کنند؟

پس از جمع‌آوری اطلاعات حاصل از مصاحبه با معلمان دوره‌ی دوم ابتدایی نواحی مختلف استان قم، در پاسخ به سوال دوم پژوهش؛ ۳ مضمون اصلی و ۶ زیرمضمون به دست آمد که در جدول ۳ مشخص شده است.

جدول ۳. چگونگی معنای معلمان از اجرای روش‌های فعال تدریس در کلاس‌های درس دوره دوم ابتدایی

مضمون‌ها	زیرمضمون‌ها
ارتقای توانمندی‌های تحصیلی دانش‌آموزان	افزایش بهره‌وری علمی دانش‌آموزان
ارتقای توانمندی‌های تخصصی و حرفه‌ای معلمان	مدیریت کلاس بهینه پیشرفت مستمر معلمان در فرایند تدریس افزایش خلاقیت معلمان
ارتقای شایستگی‌های روانشناختی در دانش‌آموزان	لذت‌بخش بودن فرایند تدریس برای دانش‌آموزان افزایش رضایت اولیای دانش‌آموزان

ارتقای توانمندی‌های تحصیلی دانش‌آموزان

دوره‌ی ابتدایی، حساس‌ترین و مهم‌ترین دوره در شکل‌گیری روحیه‌ی علمی و تربیتی دانش‌آموزان است. بنابراین توجه به مولفه‌های آموزشی و تربیتی توسط معلمان این دوره، ضروری است. یکی از مهم‌ترین اهداف اجراشدن روش‌های فعال تدریس در کلاس درس؛ ارتقای پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان است.

افزایش بهره‌وری علمی دانش‌آموزان

یکی از پیامدهای موثر توجه و اجرای روش‌های فعال تدریس در کلاس درس دوره ابتدایی توسط معلمان؛ ارتقای سطح دانش علمی دانش‌آموزان از مطالب درسی است. موضوع انگیزه‌بخشی روش‌های تدریس فعال و جدید؛ عامل مهمی در پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان به ویژه در دوره‌ی ابتدایی است.

"در کتاب نگارش، شیوه‌ی پرکردن قسمت‌های جواب هر سوال؛ روش سنتی خیلی از معلمان است. بچه‌ها از این شیوه، فقط تمرین و مشق نویسی را یاد می‌گیرند. من از بچه‌ها می‌خواهم در قالب گروه‌های ۵ یا ۶ نفره از پیش مشخص‌شده، با بحث گروهی سوالات را جواب دهند؛ اصلاً عیبی ندارد، جواب‌هایشان شبیه هم باشد؛ ولی در آخر از همان جواب‌ها از آن‌ها سوال می‌کنم. در مقایسه با روش سنتی؛ اینجوری بچه‌ها خیلی خوب هم تکلیف انجام می‌دهند و هم مطالب درسی را یاد می‌گیرند" (معلم شماره‌ی ۱۴). "در درس علوم بخشی داریم، تحت عنوان اطلاعات جمع‌آوری کنید؛ من از بچه‌ها می‌خواهم از طریق روش مطالعه‌ی انفرادی، مطالبی را از اینترنت و یا کتاب‌های مرتبط درسی و علمی جمع‌آوری کنند و در یک یا دو صفحه آن را بنویسند" (معلم شماره‌ی ۱۹).

ارتقای توانمندی‌های تخصصی و حرفه‌ای معلمان

از جمله اصلی‌ترین دغدغه‌های معلمان توانمند و کوشا در دوره‌ی ابتدایی؛ موضوع ارتقای سطح کیفی خود در زمینه‌ی شغلی و حرفه‌ای است. غالباً طرفداران اجراشدن روش‌های فعال تدریس، معلمان دغدغه‌مندی هستند که برای هر زنگ تدریس کلاسشان برنامه‌های مشخصی دارند. توجه به روش‌های فعال تدریس و اجرای مستمر آن، به ارتقای توانمندی‌های تخصصی و حرفه‌ای معلمان کمک می‌کند.

مدیریت کلاس بهینه

از نظر بسیاری از معلمان شاغل در دوره‌ی ابتدایی، استفاده از روش‌های تدریس خشک و قدیمی مثل سخنرانی یا یادسپاری برای بچه‌ها کسالت‌بار است و دانش‌آموزان پس از گذشت ۱۰ تا ۱۵ دقیقه ناخودآگاه، به علت کم‌حوصلگی تمایل بر هم‌زدن نظم کلاس و شوخی و مسخره بازی پیدا می‌کنند. استفاده از روش‌های فعال تدریس، راه‌حل مناسبی برای غلبه و یا کاهش این معزل است.

"کتاب ریاضی پایه چهارم، بحث کسرها را با مشورت بچه‌ها حل می‌کنم. استفاده از روش پرسش و پاسخ، اگر کمی خلاقانه نگاه شود، می‌تواند در درس ریاضی هم جواب دهد؛ مثلاً در جمع دو کسر با مخرج یکسان، حالا حسن، علی، کاظم ... چکار باید کرد؟

این شیوه را می‌توان برای اطمینان از تمرکز یا عدم تمرکز دانش‌آموزان و جلوگیری از شلوغ کاری دانش‌آموزان در کلاس انجام داد" (معلم شماره ۲۹). "درس هدیه آسمان برای خیلی از بچه‌ها خسته‌کننده است. استفاده از روش تدریس ایفای نقش، خیلی خوب می‌تواند دانش‌آموزان را به وقایع درسی موجود در کتاب مجذوب کند و از میزان شلوغی بچه‌ها بکاهد" (معلم شماره ۳۵).

پیشرفت مستمر معلمان در فرایند تدریس

از نظر بسیاری از معلمان دوره‌ی ابتدایی، یکی از مهم‌ترین ویژگی‌های روش‌های فعال تدریس؛ قابلیت عمق‌پذیری هر یک از آن‌هاست. به طوریکه معلمان دوره‌ی ابتدایی در طول سالیان متوالی در زمینه‌ی تدریس، می‌توانند تجاربی را کسب کنند که عامل موثری در ارتقای سطح علمی و عملی در استفاده از روش‌های نوین تدریس است. "چندسال پیش از روش‌های فعال تدریس تا حدودی در کلاس استفاده می‌کردم، اما غالباً از روش‌های سخنرانی و تلفیقی برای تدریس کتاب‌های درسی استفاده می‌کردم. در درس علوم از روش پرسش و پاسخ تنها در حد یک سوال از تعدادی از دانش‌آموزان استفاده می‌کردم. اما اکنون از این روش و سایر روش‌های تدریس فعال، بیشتر و برای تمامی دانش‌آموزان استفاده می‌کنم" (معلم شماره ۳). "در اجرای روش یادگیری مشارکتی خیلی تجربه‌ی معلمان مهم است؛ تا موضوع مورد بحث به انحراف کشیده نشود و معلم نقش ناظر و تسهیل‌کننده را داشته باشد. ۱۰ سال پیش شاید به اندازه‌الآن؛ در اجرای روش یادگیری مشارکتی تبحر و تجربه نداشتم و به نکته‌ی نظارت و بازدهی فعالیت‌های دانش‌آموزان در گروه‌ها توجه نمی‌کردم؛ اما الان از این روش در درس مطالعات اجتماعی یا حتی ریاضی استفاده می‌کنم" (معلم شماره ۲۱).

افزایش خلاقیت معلمان

توجه و اجرای روش‌های فعال تدریس در کلاس درس دوره‌ی ابتدایی توسط معلمان، به مرور زمان قدرت برنامه‌ریزی و خلاقیت آنان را تقویت می‌کند. معلمان دغدغه‌مند به اجرای روش‌های تدریس مطلوب، به تبع از روش‌های تدریس جدیدتر استفاده می‌کنند که سنجش زمان اجرا و چگونگی اجرای این روش‌ها، به شدت معلمان را خلاق‌تر می‌کند. "یکی از روش‌های تدریس سنتی شناخته‌شده، روش سخنرانی است. ولی من همین روش را در مطالعات اجتماعی به یک روش فعال برای تعامل دانش‌آموزان با مطالب درسی استفاده می‌کنم؛ به طوریکه هر درس را به دو قسمت می‌کنم و ۲ نفر از بچه‌ها به طور داوطلبانه یا با انتخاب من، بخش موردنظر درس از کتاب را در جلوی بقیه بچه‌ها کنفرانس می‌دهند و سخنرانی می‌کنند" (معلم شماره ۲). "به نظرم هر معلمی که روش‌های فعال تدریس را در کلاس انجام داد، معلم لزوماً خوبی نیست. من در کلاس ۴۰ نفره نمی‌توانم به خوبی یک کلاس ۲۰ تا ۲۵ نفره از روش کاوشگری یا یادگیری مشارکتی استفاده کنم. به جای آن بر اساس تجربه‌ی خودم و اقتضای سن و فضای کلاس می‌توانم از روش بحث‌گروهی یا پرسش و پاسخ استفاده کنم" (معلم شماره ۹).

ارتقای شایستگی‌های روانشناختی در دانش‌آموزان

جذابیت روش‌های تدریس اجرایی، توسط معلمان در هر دوره‌ی تحصیلی یکی از مولفه‌های ارزیابی سطح مطلوبیت است. توجه به این موضوع در دوره‌ی ابتدایی که امری بسیار مهم‌تر است. یکی از مسائل متفق القول از نظر معلمان دوره‌ی ابتدایی بحث اهمیت اجرای روش‌های فعال تدریس در ارتقای شایستگی‌های انگیزشی و به طور کلی روان‌شناختی دانش‌آموزان است.

لذت‌بخش بودن فرایند تدریس برای دانش‌آموزان

دانش‌آموزان دوره‌ی ابتدایی تنوع‌طلب هستند. آن‌ها به اقتضای ویژگی‌های سنی و روانی‌شان، تجربه‌های متنوع از فرایند تدریس را بر یک جنبه‌نگری آموزشی، ترجیح می‌دهند. روش‌های فعال تدریس، با توجه به ماهیتش می‌تواند امر تدریس و فضای کلاس را برای دانش‌آموزان لذت‌بخش کند.

"در کتاب علوم، تمامی درس‌های لازم است؛ از روش‌های تدریسی مثل؛ بحث گروهی، یادگیری مشارکتی، پرسش و پاسخ، اکتشافی و کاوشگری استفاده شود. مثلاً در علوم پایه ششم فصل نیرو، بچه‌ها سوالات کتاب را از روش بحث گروهی جواب می‌دهند

و یا در فصل گیاهان بچه‌ها از شیوه‌ی کاوشگری برای بررسی مراحل رشد گیاهان استفاده می‌کنند که این روش برایشان خیلی جذاب‌تر از شیوه‌های مستقیم تدریس است" (معلم شماره‌ی ۱۷). "در درس علوم پایه‌ی پنجم، وقتی به درس سرگذشت زمین می‌رسیم؛ ابتدا با تعدادی سوال از پیش‌تعیین شده شروع می‌کنم، مثلاً؛ لایه‌های زمین را چگونه بررسی می‌کنند؟ چرا زمین‌شناسان لایه‌های زمین را پس از این همه سال مطالعه می‌کنند؟ بعد از بین همین سوالات بچه‌ها را به بحث‌گروهی روی این سوالات تشویق می‌کنم؛ این طوری بچه‌ها خیلی باعلاقه در جریان تدریس مشارکت دارند" (معلم شماره‌ی ۲۳).

افزایش رضایت اولیای دانش‌آموزان

اولیای دانش‌آموزان معیار مناسبی برای ارزیابی وضعیت تحصیلی و حرفه‌ای معلمان در دوره‌های مختلف تحصیلی به خصوص در دوره‌ی ابتدایی هستند. از نظر بسیاری از معلمان، اولیا از معلمانی که از رویکردهای آموزشی جدیدتر در کلاس درس برای تدریس مطلوب درسی استفاده می‌کنند؛ رضایت بیشتری دارند. "رنگ‌های مطالعات اجتماعی پایه پنجم را سعی می‌کنم از انواع روش‌های تدریس جدید مثل ایفای نقش، پرسش و پاسخ و یا بحث گروهی استفاده کنم. اصلاً این طور نیست؛ مثل معلمان سال‌های پیش، فقط از روی کتاب بچه‌ها بخوانند و چند سوال در درس با پاسخ آن بنویسند. در گفتگویی که با اولیا داشتم آن‌ها خیلی از این شیوه‌ی تدریس راضی هستند" (معلم شماره‌ی ۲۵). "در کتاب قرآن، از شیوه‌ی یادگیری مشارکتی استفاده می‌کنم؛ به این صورت که بچه‌ها در گروه‌های ۵ نفره تقسیم می‌شوند، با یکدیگر از روی آیه‌های قرآن می‌خوانند و غلط‌های خود را اصلاح می‌کنند و پس از پایان زمان تعیین شده به انتخاب سن یک یا چند نفر از اعضای هر گروه شروع به روخوانی از آیه‌های قرآن می‌کنند؛ اولیای دانش‌آموزان چندین بار به من گفته‌اند، بچه‌های ما امسال خیلی درس قرآن را دوست دارند" (معلم شماره‌ی ۳۳).

بحث و نتیجه‌گیری

هدف این پژوهش، واکاوی ادراک معلمان از اجرای روش‌های فعال تدریس در کلاس‌های درس دوره دوم ابتدایی بود. یافته‌های پژوهش نشان داد که استفاده از روش‌های فعال تدریس در این کلاس‌ها؛ نقش مؤثری در تقویت مهارت‌های تحصیلی، اجتماعی، پرورشی و روانشناختی دانش‌آموزان ایفا می‌کند. علاوه بر این، اجرای این روش‌ها موجب ارتقای توانمندی‌های تخصصی و حرفه‌ای معلمان می‌شود و بر ظرفیت آن‌ها برای مدیریت مؤثر کلاس و هدایت فرآیند یادگیری تأثیر مثبت دارد. نتایج همچنین تأکید می‌کنند که استفاده از روش‌های فعال تدریس نه تنها در بهبود یادگیری و مهارت‌های چندبعدی دانش‌آموزان اهمیت دارد، بلکه ضرورت فراهم کردن حمایت‌ها و منابع مناسب برای معلمان را نیز برجسته می‌سازد تا امکان اجرای موفق و پایدار این رویکرد آموزشی فراهم شود. این پژوهش با ارائه شواهد عملی و علمی، ارزش و کارآمدی روش‌های فعال تدریس را در دوره ابتدایی نشان می‌دهد و می‌تواند مبنایی برای سیاست‌گذاری آموزشی و طراحی برنامه‌های توسعه حرفه‌ای معلمان باشد.

سوال اول پژوهش از ادراک معلمان از دلایل اجرای روش‌های فعال تدریس در کلاس‌های درس دوره دوم ابتدایی؛ ۴ مضمون اصلی و ۱۳ زیرمضمون داشت که مضامین اصلی آن عبارت بودند از: تقویت مهارت‌های تحصیلی، تقویت مهارت‌های اجتماعی، تقویت مهارت‌های پرورشی و تقویت مهارت‌های روانشناختی. پیشرفت درسی دانش‌آموزان و تقویت مهارت تفکر خلاق در دانش‌آموزان، از جمله زیرمضمون‌های مضمون اصلی تقویت مهارت‌های تحصیلی؛ ارتقای روابط اجتماعی بین دانش‌آموزان، تقویت مهارت‌های زندگی در دانش‌آموزان و تقویت مهارت‌های کارگروهی بین دانش‌آموزان؛ از جمله زیرمضمون‌های مضمون اصلی تقویت مهارت‌های اجتماعی؛ نقش معلم به عنوان کمک‌کننده و شناخت استعداد‌های دانش‌آموزان از جمله زیرمضمون‌های مضمون اصلی تقویت مهارت‌های پرورشی؛ افزایش انگیزه به یادگیری در دانش‌آموزان، تقویت روحیه‌ی کنجکاوی در دانش‌آموزان، ایجاد محیطی شاداب در کلاس درس، پرهیز از روحیه‌ی انزوایی در دانش‌آموزان، افزایش علاقه دانش‌آموزان به درس و افزایش علاقه دانش‌آموزان به معلم از جمله زیرمضمون‌های مضمون اصلی تقویت مهارت‌های روانشناختی بود.

پژوهش‌های متعدد در داخل و خارج از کشور نشان داده‌اند که اجرای روش‌های فعال تدریس تأثیر چشمگیری بر بهبود کیفیت یادگیری و تقویت مهارت‌های تحصیلی، شناختی و اجتماعی دانش‌آموزان دارد. یافته‌های پژوهش حاضر نیز در همسویی با نتایج مطالعات پیشین نشان داد؛ استفاده از این روش‌ها در کلاس‌های درس ابتدایی، به ویژه در قالب فعالیت‌های مشارکتی، کارگروهی و یادگیری مبتنی بر تجربه، موجب افزایش درک مفهومی، تفکر تحلیلی و پیشرفت تحصیلی دانش‌آموزان می‌شود.

مطالعات انجام‌شده توسط (Hasanzadeh (2022)، (Mirdrikvand et al. (2015)، (Ashouri & Safarian (2013)، (Mahmoudi & Sadeghi (2018) و (Barzegar-Bafrouei et al. (2020) نشان داده‌اند که استفاده از روش‌های فعال تدریس، مانند یادگیری مشارکتی، بحث گروهی و ایفای نقش، باعث ارتقای انگیزش یادگیری، افزایش مشارکت دانش‌آموزان و در نهایت بهبود عملکرد تحصیلی آنان می‌شود. همچنین پژوهش‌های (Munna & Kalam (2021)، (Hui Ling et al. (2018) و (Fredriksen et al. (2025) تأکید دارند که یادگیری فعال با درگیرکردن ذهنی و عملی دانش‌آموزان در فرآیند آموزش، موجب تعمیق یادگیری و پایداری دانسته‌ها در حافظه بلندمدت می‌شود.

یافته‌های پژوهش‌های اخیر مانند؛ (Navasari & Shokoohi Maram (2023)، (Melaku et al. (2025) و (Hesnikia et al. (2023) و (Hosseini (2023) نشان می‌دهد که اجرای روش‌های فعال تدریس با ایجاد فرصت برای تعامل و گفت‌وگوی سازنده میان دانش‌آموزان، رشد تفکر انتقادی و خلاقیت آنان را تقویت می‌کند. در همین راستا، نتایج (Fardi et al. (2023)، (Aji & Khan (2019) و (Alhawiti (2023) حاکی از آن است که یادگیری فعال از طریق افزایش انگیزه درونی، باعث ارتقای خودکارآمدی تحصیلی دانش‌آموزان می‌شود. در سطح کلان‌تر، پژوهش‌های (Ramteke & Tripathi (2024)، (Zafar et al. (2023) و (Junejo et al. (2022) نیز تأکید کرده‌اند که به‌کارگیری روش‌های فعال در نظام آموزشی نه تنها موجب بهبود نتایج تحصیلی، بلکه باعث توسعه مهارت‌های زندگی، تقویت تعاملات اجتماعی و ارتقای نگرش مثبت نسبت به یادگیری می‌شود.

از منظر تقویت مهارت‌های تحصیلی، پژوهش‌هایی مانند؛ (Hasanzadeh (2022)، (Maroufi & Moloudi (2015) و (Hosseinpour & Jalali (2019) و (Fardi et al. (2023) نشان داده‌اند که روش‌های فعال تدریس، خلاقیت و مهارت تفکر خلاق دانش‌آموزان را بهبود می‌بخشند. این یافته‌ها با زیرمضمون «تقویت مهارت تفکر خلاق» از مضمون اصلی «تقویت مهارت‌های تحصیلی» همسو هستند. در بعد اجتماعی نیز، پژوهش‌هایی مانند؛ (Lahoutifar (2024)، (Hematinejad & Farahnak (2024)، (Beik et al. (2023)، (Jabinpour (2023) و (Yufiarti (2017) و (Taghizadeh Ghavam et al. (2016) تأکید کرده‌اند که روش‌های فعال، یادگیری مشارکتی و مهارت‌های کارگروهی دانش‌آموزان را تقویت می‌کنند؛ این یافته‌ها با زیرمضمون «تقویت مهارت‌های کارگروهی» از مضمون اصلی «ارتقای روابط اجتماعی دانش‌آموزان» همسو هستند. علاوه بر این، (Pardal et al. (2022) و (Zbuzant (2024) نشان داده‌اند که یادگیری فعال بر توسعه مهارت‌های زندگی و توانمندی‌های اجتماعی دانش‌آموزان نیز تأثیر مثبت دارد که با زیرمضمون «تقویت مهارت‌های زندگی» از مضمون اصلی «ارتقای روابط اجتماعی دانش‌آموزان» همخوانی دارد.

سوال دوم پژوهش؛ از چگونگی معنای اجرای روش‌های فعال تدریس در کلاس‌های درس دوره دوم ابتدایی توسط معلمان؛ ۳ مضمون اصلی و ۶ زیرمضمون داشت که مضامین اصلی آن عبارت بودند از: ارتقای توانمندی‌های تحصیلی دانش‌آموزان، ارتقای توانمندی‌های تخصصی و حرفه‌ای معلمان و ارتقای شایستگی‌های روانشناختی در دانش‌آموزان. افزایش بهره‌وری علمی دانش‌آموزان، زیرمضمون اصلی ارتقای توانمندی‌های تحصیلی دانش‌آموزان؛ مدیریت کلاس بهینه، پیشرفت مستمر معلمان در فرایند تدریس و افزایش خلاقیت معلمان؛ زیرمضمون اصلی ارتقای توانمندی‌های تخصصی و حرفه‌ای معلمان؛ لذت‌بخش‌بودن فرایند تدریس برای دانش‌آموزان و افزایش رضایت اولیای دانش‌آموزان، زیرمضمون اصلی ارتقای شایستگی‌های روانشناختی در دانش‌آموزان بود.

مطالعات پیشین نشان می‌دهد که اجرای روش‌های فعال تدریس نقش مؤثری در بهبود و ارتقای توانمندی‌های تحصیلی دانش‌آموزان دارد. برای نمونه، پژوهش‌های انجام‌شده توسط (Alhawiti, Ramteke & Tripathi (2024)، (2023)، (Zafar et al. (2023)، (Hui Ling et al. (2018)، (Hasanzadeh (2022)، (Aji & Khan (2019)، (Mirdrikvand et al. (2015) و (Mahmoudi & Sadeghi (2018) نشان داده‌اند که استفاده از روش‌های فعال تدریس، از جمله یادگیری مشارکتی، ایفای نقش، بحث گروهی و فعالیت‌های عملی، موجب افزایش بهره‌وری علمی دانش‌آموزان و بهبود عملکرد تحصیلی آنان می‌شود. این یافته‌ها با زیرمضمون «افزایش بهره‌وری علمی دانش‌آموزان» از مضمون اصلی «ارتقای توانمندی‌های تحصیلی دانش‌آموزان» همسو بوده و نقش کلیدی این روش‌ها در ارتقای یادگیری عمیق، تقویت مهارت‌های تحلیلی و افزایش توانایی حل مسئله دانش‌آموزان را تأیید می‌کنند. به‌طور خاص، استفاده از روش‌های فعال سبب می‌شود دانش‌آموزان علاوه بر درک بهتر مفاهیم، مهارت‌های خودکارآمدی خویش را نیز تقویت کنند که در نهایت، منجر به یادگیری پایدار و عملکرد تحصیلی موفق‌تر می‌شود.

از جمله پیشنهادهای کاربردی پژوهش حاضر می‌توان به موارد زیر اشاره کرد: برگزاری دوره‌های دانش‌افزایی و ضمن خدمت برای معلمان دوره دوم ابتدایی، توسط مسئولان ادارات آموزش و پرورش هر ناحیه، با محوریت فواید و شیوه‌های اجرای روش‌های فعال تدریس؛ تقدیر مدیران از معلمان دوره دوم ابتدایی که روش‌های فعال تدریس را به کار گرفته‌اند، در حضور کلیه همکاران؛ تبادل تجربیات معلمان توانمند در اجرای روش‌های فعال تدریس با سایر همکاران، با هماهنگی و نظارت مدیران مدارس؛ اعلام اسامی معلمان کوشا و متعهد به اجرای روش‌های فعال توسط مدیران هر مدرسه به ادارات آموزش و پرورش ناحیه یا منطقه، به منظور تقدیر از آنان؛ و همچنین انجام گفتگو یا نظرسنجی از دانش‌آموزان هر کلاس توسط معاونان آموزشی درباره میزان و کیفیت اجرای روش‌های فعال تدریس توسط معلمان.

علاوه بر این، بر اساس یافته‌های پژوهش، چند مسیر پژوهشی برای توسعه و تعمیق درک از اجرای روش‌های فعال تدریس در کلاس‌های دوره دوم ابتدایی پیشنهاد می‌شود. نخست، بررسی تأثیر آموزش‌های ضمن خدمت معلمان بر بهبود ادراک و اجرای روش‌های فعال تدریس، که می‌تواند دیدگاه‌های عملی و کاربردی ارائه دهد. دوم، انجام پژوهش‌های طولی به منظور تحلیل تغییرات ادراک معلمان نسبت به این روش‌ها در طول زمان و با افزایش تجربه تدریس، که امکان درک پویایی‌های فرآیند یادگیری معلمان را فراهم می‌کند. سوم، مقایسه ادراک معلمان در مناطق شهری و روستایی برای آشکارسازی تفاوت‌ها و موانع احتمالی در اجرای روش‌های فعال تدریس. چهارم، بررسی رابطه بین ادراک معلمان و پیشرفت تحصیلی، مهارت‌های اجتماعی، روانشناختی و پرورشی دانش‌آموزان، به منظور روشن شدن ابعاد اثربخشی این روش‌ها؛ و در نهایت، انجام مطالعات بین‌رشته‌ای برای شناسایی عوامل فرهنگی، روانشناختی و سازمانی مؤثر بر پذیرش و اجرای روش‌های فعال توسط معلمان، تا راهکارهای عملی و سیاست‌گذاری‌های آموزشی مؤثرتر تدوین شود.

مشارکت نویسندگان

کلیه مراحل انجام پژوهش حاضر، شامل؛ دغدغه پژوهشی، نگارش بخش‌های مقدمه و روش‌شناسی و مصاحبه با مشارکت‌کنندگان، جمع‌آوری یافته‌ها و نیز گزارش بحث، تفسیر و نتیجه‌گیری، به‌طور کامل توسط نویسنده مسئول این پژوهش انجام شده است.

تعارض منافع

«هیچ‌گونه تعارض منافع توسط نویسنده بیان نشده است»

References

- Aji, C., & Khan, M. (2019). *The impact of active learning on students' academic performance*. Open Journal of Social Sciences, 7, 204–211. <https://doi.org/10.4236/jss.2019.73017>
- Alhawiti, N. (2023). *The influence of active learning on the development of learner capabilities in the College of Applied Medical Sciences: Mixed-methods study*. Advances in Medical Education and Practice, 14, 87–99. <https://doi.org/10.2147/AMEP.S392875>
- Ashouri, J., & Safarian, M.-R. (2013). *The effect of problem-solving and conventional teaching methods on students' mathematics achievement*. National Conference of the Iranian Association for Curriculum Studies. <https://civilica.com/doc/386475> [in Persian]
- Barzegar-Bafrouei, M., Viskarmi, H., & Barzegar-Bafrouei, K. (2020). *The effect of group discussion teaching method on social skills and academic achievement of elementary students*. Educational Psychology Studies, 17(39), 1–22. <https://doi.org/10.22111/jeps.2020.5692> [in Persian]
- Basso, J. (2014). *La prise en compte de la dimension linguistique dans les disciplines non-linguistiques: du prescrit au réel*. In Éducation et socialisation en contextes multilingues et pluriculturels. <https://doi.org/10.4000/ced.423>
- Beik, F., Rajablou, F., Samiei, Z., & Rajani, M. (2023). *Teaching the best active teaching methods in elementary education. The 2nd International Congress on Education, Social and Cultural Studies with a Future Research Approach*. <https://civilica.com/doc/1944225> [in Persian]
- Colaizzi, P. F. (1978). *Psychological research as a phenomenologist views it*. In R. S. Valle & M. King (Eds.), *Existential-Phenomenological Alternatives for Psychology* (pp. 48–71). Oxford University Press.
- Das, R. P. (2015). *Primary education in Assam with special reference to Bongaigaon district: A case study* (PhD thesis, Assam University).
- Fletcher, J., Everatt, J., Subramaniam, Y. D. B., et al. (2023). *Perceptions About Innovative and Traditional Learning Spaces: Teachers and Students in New Zealand Primary Schools*. New Zealand Journal of Educational Studies, 58, 133–151.
- Fredriksen, P. M., Bjerva, T., & Mamen, A. (2025). *The effect of active learning on academic performance in a Norwegian primary school setting the Health Oriented Pedagogical Project (HOPP)*. Frontiers in Education, 10, Article 1562387. <https://doi.org/10.3389/feduc.2025.1562387>
- Güzer, B., & Caner, H. (2014). *The past, present, and future of blended learning: An in-depth analysis of literature*. Procedia Social and Behavioral Sciences, 116. <https://doi.org/10.1016/j.sbspro.2014.01.992>
- Hasanzadeh, M. (2022). *The effect of gamification-based teaching methods on creativity of elementary students*. International Conference on Psychology, Educational Sciences, and Lifestyle. <https://sid.ir/paper/995969/fa> [in Persian]
- Hematinejad, S., & Farahnak, M. (2024). *Active teaching methods in elementary schools*. Quarterly of Strategic Research in Teaching and Education, 12(1). <https://civilica.com/doc/1964859> [in Persian]
- Herzog-Punzenberger, B., Le Pichon, E. M. M., & Siarova, H. (2017). *Multilingual education in the light of diversity: Lessons learned*. Publications Office of the European Union. <https://doi.org/10.2766/71255>
- Hosseini, F. (2023). *The relationship between learning styles and active teaching methods with students' academic performance*. 1st International Conference on Law, Management, Educational Sciences, Psychology, and Educational Planning, Tehran. <https://civilica.com/doc/1999083> [in Persian]
- Hosseinpour, S., & Jalali, P. (2019). *The effectiveness of active teaching methods on creativity and self-esteem of students in art class*. Teacher Professional Development, 4(14), 15–28. [in Persian]
- Hui Ling, L., Che Abas, A. I., & Shaari, J. (2018). *The influence of active teaching-learning methods on students' academic performance in Mandarin course: Undergraduates in focus*. International Journal of Language Education and Applied Linguistics, 8(2), 51–60. <https://doi.org/10.15282/ijleal.v8.296>
- Hulme, E., & Green, D. T. (2013). *Fostering student enqagement by cultivating curiosity*. New Directions for Student Services, 2013(143), 55–63. <https://doi.org/10.1002/ss.20060>

- Jabinpour, A. (2023). *Concepts and active methods in teaching at elementary level*. 1st International Conference of Outstanding Teachers and Pioneer Schools in the Third Millennium, Bushehr. <https://civilica.com/doc/1937715> [in Persian]
- Ji, W., & Wong, S. L. (2025). *Integrating problem-based learning and computational thinking: cultivating creative thinking in primary education*. *Frontiers in Education*, 10, Article 1625105. <https://doi.org/10.3389/feduc.2025.1625105>
- Joyce, B. (2019). *Teaching models 2015*. Tehran: Kamal-e Tarbiat Publications. [in Persian]
- Junejo, S., Khatoon, S., & Jalee, B. (2022). Active learning strategies and their effects on learning: A review. *Pakistan Languages and Humanities Review*, 6(3), 742–755. [https://doi.org/10.47205/plhr.2022\(6-III\)65](https://doi.org/10.47205/plhr.2022(6-III)65)
- Lahoutifar, Z. (2024). *The importance of using active teaching methods on students' learning and participation in teaching*. *Journal of Psychological Studies and Educational Sciences*, 7, 1–18. <https://civilica.com/doc/1985914> [in Persian]
- Lytvynova, S., & Demeshkant, N. (2022). *Distance learning in primary school during the COVID-19 pandemic: Results of the "smart kids" experiment*. arXiv. <https://arxiv.org/abs/2204.03472>
- Machanova, J. (2025). *Project-based learning in primary schools: A path to active learning*. *Cherkasy University Bulletin Pedagogical Sciences*, 1(2025), 192–198. <https://doi.org/10.31651/2524-2660-2025-1-192-198>
- Mahmoudi, F., & Sadeghi, F. (2018). *Meta-analysis of the effectiveness of active teaching methods on students' academic achievement*. *Studies in Education and Learning (Social Sciences and Humanities, Shiraz University)*, 10(1), 25–55. <https://sid.ir/paper/373432/fa> [in Persian]
- Maneshadi, Sh., Panahi, E., & Forouzande, V. (2020). *The role and importance of teaching in elementary education*. *National Conference on Research in Psychology, Sari*. <https://civilica.com/doc/1517884> [in Persian]
- Maroufi, Y., & Moloudi, M. (2015). *The effect of creative teaching method on fostering creativity of fifth grade elementary students*. *Educational Research and Learning*, 22(6), 31–44. <https://sid.ir/paper/236037/fa> [in Persian]
- Melaku, A. K., Ali, A. Y., & Tesfaye, T. M. (2025). *Teachers' and students' perception, practices, and challenges of active learning strategy utilization in primary schools of North Wollo Zone, Ethiopia*. *Smart Learning Environments*, 12, Article 51. <https://doi.org/10.1186/s40561-025-00391-4>
- Merovci, S., & Dimov, B. C. (2024). *Teacher perceptions of benefits and constraints of active learning in the primary school context*. *European Journal of Teaching and Education*, 6(3), 1–15. <https://doi.org/10.33422/ejte.v6i3.1242>
- Mirdrikvand, F., Haji Hosseini Nejad, G., Ali Askari, M., & Adib Manesh, M. (2015). *The effect of active teaching method on students' academic performance in third-grade science, Andimeshk*. *Research in Curriculum Planning (Educational Science & Curriculum Planning)*, 12(20), 133–144. <https://sid.ir/paper/127400/fa> [in Persian]
- Mohammadpour, A. (2010). *Quality assessment in qualitative research: Principles, validation, and generalizability*. *Quarterly of Social Sciences*, 48, 73–105. <https://doi.org/10.22054/qjss.2010.874> [in Persian]
- Näkk, A.-M., & Timoštšuk, I. (2024). *Primary school teachers' perspectives on the relationship between students' learning and work-related skills*. *Social Sciences*, 13(12), 681. <https://doi.org/10.3390/socsci13120681>
- Navaseri, S., & Shokoohi Maram, H. (2023). *The effect of active teaching methods on students' learning*. 16th National Conference on Management and Humanities Research in Iran, Tehran. <https://civilica.com/doc/1979342> [in Persian]
- Pardal, S., Sohrabi, Zh., & Shahbazi, F. (2022). *The importance of applying active teaching methods in elementary school*. <https://civilica.com/doc/1779568> [in Persian]
- Ramteke, S., & Tripathi, L. (2024). *The effects of active learning and their approach on students' engagement*. *International Journal of Research Culture Society*, 8. <https://doi.org/10.2017/IJRCS/202401003>
- Sahito, Z. H., & Sahito, Z. H. (2025). *The effectiveness of active learning strategies in enhancing student engagement and academic performance*. *Journal of Social Sciences Review*, 5(1). <https://doi.org/10.62843/jssr.v5i1.471>
- Seif, A.-A. (2014). *Educational psychology*. Tehran: Agah Publications. [in Persian]

- Taghizadeh Ghavam, Z., Araqieh, A., & Ahmadvand, K. (2016). *The place and impact of active and participatory teaching methods on lifelong learning in students. National Conference of the Iranian Association of Philosophy of Education (Philosophy of Teaching and Lifelong Learning)*. <https://sid.ir/paper/894013/fa> [in Persian]
- Tan-Abrenica, G. C., Albacino, A. M., Estojero, M. J. L., & Escarlos, G. S. (2024). *Innovative Teaching Techniques for Enhancing Classroom Engagement in Elementary Education. International Journal of Research and Innovation in Social Science*, <https://dx.doi.org/10.47772/IJRISS.2024.8120054>
- Yufiarti, W. (2017). *The effect of teaching methods and learning styles on capabilities of writing essays on elementary school students in East Jakarta*. *Educational Research and Reviews*, 12(12), 635–642. <https://doi.org/10.5897/ERR2017.3187>
- Zafar, J., Zahid, K., & Zahid, F. (2023). Impact of teaching methods on students' learning in general science in secondary. [https://doi.org/10.47205/jdss.2023\(4-III\)42](https://doi.org/10.47205/jdss.2023(4-III)42)
- Zbuzant, M. (2024). *New method of teaching in primary schools*. *International Journal of Advanced Studies in Humanities and Social Science*, 13(3), 175–183. <https://www.sid.ir/fileservers/jc/39245-282376-x-1161005.pdf>